

Fair trade

hoe zit dat ook alweer?

Foto: Lieve Blancquaert

De definitie van eerlijke handel

Oxfam
Wereldwinkels

Handel, uit respect.

oww.be

Foto: eric de mildt

Verantwoording

De internationaal meest aanvaarde definitie van eerlijke handel is de zogenaamde FINE-definitie uit 2001. Maar hoe leg je 'eerlijke handel' uit aan de klant in je wereldwinkel of aan de plaatselijke journalist op zoek naar het verhaal achter Oxfam-Wereldwinkels? En hoe 'vertaal' je deze definitie als je een klas 14-jarigen over de vloer krijgt? Deze folder omschrijft aan de hand van een paar kernelementen hoe Oxfam-Wereldwinkels over eerlijke handel communiceert.

Dit is een aangepaste versie van "Eerlijke handel: wat zeggen we wel en wat zeggen we niet meer?" (februari 2007)

De FINE-definitie van eerlijke handel

"Fair Trade is a trading partnership, based on dialogue, transparency and respect, that seeks greater equity in international trade. It contributes to sustainable development by offering better trading conditions to, and securing the rights of, marginalized producers and workers – especially in the South."

"Eerlijke handel is een handelspartnerschap, gebaseerd op dialoog, transparantie en respect, dat streeft naar meer gelijkheid in de internationale handel. Het draagt bij tot duurzame ontwikkeling door betere handelsvoorwaarden aan te bieden aan en de rechten te verzekeren van gemarginaliseerde producenten en arbeiders, vooral in het Zuiden." ■

FINE is een informele koepel van de voornaamste internationale fairtradeorganisaties.

> **Oxfam-Wereldwinkels of Oxfam Fairtrade?**

In deze folder spreken we steeds over "Oxfam-Wereldwinkels". Soms zou het correcter zijn om "Oxfam Fairtrade" te gebruiken. In 2003 bracht Oxfam-Wereldwinkels vzw zijn handelsactiviteiten onder in een aparte organisatie Oxfam Fairtrade cvba. Oxfam Fairtrade koopt voedingsproducten aan bij producentengroepen in het Zuiden en zorgt voor de import, de verdeling en de verkoop via verschillende verkoopkanalen. Maar het is Oxfam-Wereldwinkels die beslist met welke producentengroepen Oxfam Fairtrade handelt. En het is Oxfam-Wereldwinkels die deze producentengroepen begeleidt en opvolgt. ■

1 Fair trade = een bijdrage aan een menswaardig inkomen voor achtergestelde producenten, vooral in het Zuiden

De prijs van heel veel grondstoffen en landbouwgewassen is marktgebonden, en dus volatiel. Iedere grondstof en elk gewas heeft zijn eigen prijszetter. De prijs van honing in de wereld wordt bijvoorbeeld zeer sterk bepaald door de Argentijnen. De Duitse importeurs zetten de prijs voor bananen op de Europese markt. Van een Belgisch ei wordt de prijs bepaald op de veiling van Kruishoutem. De prijs van koffie in Tanzania is een zaak van de beurs in Moshi.

Er bestaat niet zoiets als dé wereldmarktprijs. De prijs verschilt al naargelang het land, de regio, de dag van het jaar en de kwaliteit van het product. Zeggen dat fair trade nooit minder dan de marktprijs betaalt, is dan ook ongenueanceerd en niet altijd correct.

Fair trade = gegarandeerde minimumprijs

FLO (Fairtrade Labeling Organisation, de wereldwijde koepel van nationale keurmerkorganisaties, zoals het Belgische Max Havelaar) hanteert voor de meeste productsoorten een fairtrademinimumprijs. Of beter: -minimumprijzen. Want ook FLO houdt rekening met de verschillen per land, regio en kwaliteit. 141 dollar per ton is de FLO-prijs voor arabicakoffie in Centraal-Amerika, maar voor koffie uit andere regio's geldt een andere FLO-prijs. Beschouw deze prijzen als richtprijzen: minder betaalt fair trade niet.

In de praktijk betaalt fair trade de prijs die contractueel met de producent is overeengekomen. Die prijs is het resultaat van een onderhandeling tussen fairtradeorganisatie en producent. Daarbij wordt rekening gehouden met verschillende factoren, om te beginnen de 'productiekost'. De productiekost hangt af van lokale maatstaven.

FLO legt fairtradecriteria, inclusief een minimumprijs, vast voor de volgende producten en grondstoffen: bananen, cacao, koffie, katoen, bloemen, vers fruit, honing, sap-

pen, noten en plantaardige olie, rijst, specerijen en kruiden, sportballen, suiker, thee, wijndruiven en 'samengestelde voedingsproducten'. (Situatie op 1/08/09)

Voor voedingsproducten waarvoor (nog) geen FLO-label bestaat, bepalen Oxfam-Wereldwinkels en producenten de prijs in onderling overleg. Concreet gaat het over producten en grondstoffen als minipapaja's, lookpasta, chips en sesam.

De prijsopbouw van een Oxfam Fairtradeproduct

De ambitie van fair trade is dat een zo groot mogelijk bedrag van het product naar de producenten in het Zuiden gaat. Meer verwerking door de producenten verhoogt de marktwaarde van het product en creëert werkgelegenheid. Oxfam Fairtrade betaalt zowat één derde van haar omzet effectief aan het Zuiden. Dat aandeel verschilt per productsoort: voor koffie is het ongeveer de helft, voor sapconcentraat 'maar' een kwart.

De prijsopbouw van een pakje biorietsuiker (500 gram), aangekocht bij onze producentengroepen in Paraguay, illustreert zeer goed dat fair trade in essentie een marktgebeuren is, weliswaar met een grote meerwaarde voor de producenten in het Zuiden. Let wel: elke prijsopbouw is een momentopname. De gegevens hieronder zijn die van 31 augustus 2009.

Prijs betaald aan producenten (FOB)	€ 0,240
Productiekosten (in België)	€ 0,125
Verpakking	€ 0,092
Transport, douane, verzekering en opslag	€ 0,350
Bijdrage Biogarantie en Max Havelaar	€ 0,043
Kostprijs voor 500g	€ 0,850

De prijs betaald aan de producenten (€ 0,24) = aankoopprijs onverwerkt suikerriet (€ 0,14) + prijs voor verwerking en verpakking ter plaatse (€ 0,07) + fairtradepremie (€ 0,03).

Een fairtradepremie van € 0,03/pakje komt overeen met ongeveer € 58/ton. Oxfam Fairtrade kocht in 2008 480 ton suiker in Paraguay aan, goed voor een premie van in totaal € 27.840. De verkoopprijs bedroeg € 1,65. Na btw-verrekening bedroeg de gezamenlijke marge van Oxfam-Wereldwinkels en Oxfam Fairtrade € 0,70.

> **Wat is de FOB-prijs?**

“Free on Board”. De FOB-prijs omvat alle kosten die zijn betaald tot en met het moment dat het product wordt verscheept. ■

Eerlijke prijs of menswaardig inkomen?

Uiteraard wordt met de producent (of beter: met de producentenorganisatie) niet het inkomen afgesproken, wel de prijs die de eerlijke handel aan de producent (of beter: aan de producentenorganisatie) betaalt. Hoe de producent die prijs besteedt, daarmee bemoeit fair trade zich niet.

Hoeveel de organisatie aan de aangesloten producenten betaalt, is geen eenduidig verhaal. Twee voorbeelden:

- Oromia (koepel van meer dan honderd koffiëcoöperaties in Ethiopië)
30% van FOB-prijs gaat naar de koepel (voor kosten van transport, verwerking en andere dienstverlening) en 70% naar de aangesloten koffiëcoöperaties. Elke coöperatie houdt hiervan 30% voor zich en stort 70% door aan de boeren.
- Apicoop (honingcoöperatie in Chili)
Van FOB-prijs gaat 7% naar Apicoop en 90% naar de aangesloten boeren.

Fair trade is jammer genoeg nog altijd een beperkte afzetmarkt. De producenten kunnen vaak maar een klein deel van hun opbrengst aan fair trade verkopen. Of hun opbrengsten zijn beperkt omdat ze maar een kleine oppervlakte kunnen bebouwen. Daarom zorgen de inkomsten uit fair trade doorgaans maar voor een deel van het gezinsinkomen. Het is dan ook overdreven om te zeggen dat fair trade een menswaardig inkomen garandeert. Wel correct: hoe meer een producent aan fair trade verkoopt, hoe beter het inkomen.

Gelukkig is fair trade veel meer dan een eerlijke prijs, zoals we verderop duidelijk maken.

Foto: Griet Hendrickx

Foto: Lieve Blanquaert

Eerlijke handel = eerlijke prijs + fairtradepremie

Met “eerlijke prijs” bedoelen we: de marktprijs of de FLO-minimumprijs. Bovenop de ‘eerlijke prijs’ betaalt fair trade een fairtradepremie. De premie wordt betaald aan de producentengroep, de groep beslist over de besteding ervan. Meestal wordt een democratisch verkozen premiecomité ermee belast.

Achtergestelde producenten die zich organiseren

Fair trade koopt niet van individuele producenten, wel van producenten die samenwerken in een democratisch gestructureerde organisatie. De leden van zo’n “producentengroep” zijn overwegend arme of achtergestelde, in de meeste gevallen familiale producenten. Ze zijn achtergesteld omdat ze niet over de infrastructuur of het opleidingsniveau beschikken om hun ontwikkeling in eigen handen te nemen. Net daarom biedt samenwerken in een producentengroep een flinke meerwaarde.

Aangezien Oxfam-Wereldwinkels in voedingsproducten handelt, is de producent meestal een boer(in). We verkiezen de neutralere term “producent”, omdat we sommige producten aankopen van maatschappelijk verantwoorde ondernemingen of plantages. In die gevallen zijn de producenten (en de begunstigen van de fairtradevoordelen) geen boeren, maar fabrieks- of plantagearbeiders.

> Wat is groot? Zijn alleen kleintjes achtergesteld?

Hoe weinig mag iemand bezitten om hem “arm” te noemen? Wanneer is een producent “achtergesteld”? In de statistieken van de Verenigde Naties is iemand die minder dan twee dollar per dag verdient “achtergesteld”. In Chili ben je “klein” als je minder dan 12 ha grond bezit. In Ethiopië is een producent “groot” als hij meer dan 5 ha grond bewerkt. De leden van onze ‘sappartner’ Coagrosol in Brazilië zijn familiale producenten met een bedrijf van gemiddeld 25 hectare. Groter dan je binnen fair trade zou verwachten. Toch is Coagrosol een erg zinvolle partner. Niet alleen hebben de leden het erg moeilijk in een regio die gedomineerd wordt door enorme citrus- en suikerrietplantages. Ook is Coagrosol bewust op zoek naar een alternatieve vermarkingsketen. Waarmee ze helemaal binnen onze visie past. ■

Het Zuiden

In haast alle gevallen wonen en werken onze producenten in het Zuiden. Volgens de partnercriteria van Oxfam-Wereldwinkels kunnen ook producenten en partners buiten het strikt geografische ‘Zuiden’ aanvaard worden. ■

2. Fair trade = zo rechtstreeks mogelijke aankoop met maximale transparantie

Oxfam-Wereldwinkels koopt zowat 75% van de producten (zowel gemeten naar volume als naar omzet) rechtstreeks bij de producentengroep aan. Meer en meer gebeurt de aankoop en/of de export via een “tussenhandelaar” of een “maatschappelijk verantwoorde onderneming”.

Met een “tussenhandelaar” bedoelen we een organisatie die verschillende producentengroepen overkoepelt, begeleidt en/of ondersteunt, al dan niet in samenwerking met een niet-gouvernementele organisatie. Heel wat koffie en cacao bijvoorbeeld wordt via een koepel of unie van coöperaties aangekocht. Voorbeelden zijn Cecovasa (Peru), Oromia (Ethiopië), Gumutindo (Uganda) en Conacado (Dominicaanse Republiek).

Soms worden de producten aangekocht bij een “maatschappelijk verantwoorde onderneming”. FLO hanteert voor deze privéfabrieken en –plantages aparte criteria en garandeert dat de fairtradepremie ten goede komt aan de arbeiders. Een voorbeeld zijn de wijnbedrijven in Zuid-Afrika. Een van de FLO-criteria is dat de bedrijven meedoen aan het beleid van ‘Black Economic Empowerment’.

In de theesector zijn er mooie voorbeelden van ‘maatschappelijk verantwoorde’ theefabrieken, die een eigen plantage bezitten, maar daarnaast ook thee aankopen van producenten en producentengroepen in de omgeving (vb Darjeeling in India, Kayonza & Igara in Uganda). De fairtradepremie wordt beheerd door een gemengd comité van fabrieks- en plantagearbeiders en theeboeren. De besteding van de fairtradepremie komt zowel de arbeiders van het bedrijf als de theeboeren en/of hun producentengroep ten goede.

De partnercriteria van Oxfam-Wereldwinkels laten zelfs samenwerking met overheidsinstellingen toe, indien deze een economisch of sociaal beleid voeren en de criteria voor eerlijke handel naleven (vb. Cuba).

Oxfam-Wereldwinkels koopt niet alle producten in het Zuiden. Soms gebeurt de aankoop via een andere organisatie van eerlijke handel. Oxfam-Wereldwinkels werkt enkel samen met organisaties van eerlijke handel die bij internationale koepels zoals FLO, WFTO (World Fair Trade Organisation, het vroegere IFAT) of EFTA (European Fair Trade Association) zijn aangesloten. Deze organisaties garanderen dat de aankoop volgens de principes van eerlijke handel en via zo weinig mogelijk tussenschakels verloopt. Ook de meeste producentengroepen met wie Oxfam-Wereldwinkels samenwerkt, zijn lid van FLO en/of WFTO. Wat meteen garandeert dat ze voldoen aan de voorwaarden van eerlijke handel. Het doet allemaal niets af van onze ambitie om zoveel mogelijk tussenhandelaars uit te schakelen en zoveel mogelijk meerwaarde in handen van de producenten te houden. ■

Foto: Anno Siemonsma

> Hoe transparant is de korte keten?

Je mag ‘transparante’ keten niet verwarren met ‘korte’ keten. Met ‘korte’ keten bedoelen we dat we zoveel mogelijk (overbodige) tussenschakels uitschakelen, met ‘transparante’ keten bedoelen we dat alle stappen in de handelsketen gekend en duidelijk zijn. De weg die het product volgt, van producentengroep naar wereldwinkel, is duidelijk. Wij geven ons bloed, onze handelspartners spelen open kaart. Bij door FLO gelabelde producten is de hele keten gelabeld: producent, verwerker, importeur, exporteur en verdeler. ■

3. Fair trade = een ontwikkelingsstrategie die kiest voor capaciteitsopbouw

In het ngo-jargon duikt vaak 'empowerment' of 'capaciteitsopbouw' op, "het geheel van maatregelen ter stimulering van mensen, m.n. werknemers, om zelf verantwoordelijkheid te nemen". 'Voor fair trade betekent capaciteitsopbouw: maatregelen nemen om achtergestelde producenten sterker te maken (hun capaciteiten te versterken), zodat ze hun ontwikkeling, alsook die van hun familie en hun gemeenschap, in eigen handen kunnen nemen. Al deze maatregelen impliceren een samenwerking op lange termijn.

Je kan producenten sterker maken op (bedrijfs)economisch gebied: kwaliteitszorg, productontwikkeling, verbetering van logistiek en verpakking, marktinformatie, marketing, beheer en boekhouding, ... Maar je kan ook op sociaal en politiek vlak aan capaciteitsopbouw doen: verbetering van de democratie, de veiligheid, de zorg voor het milieu. Hiervoor beschikt de eerlijke handel over een "geheel van maatregelen" en middelen:

- allerlei vormen van steun en advies
- opzetten van vormingsprogramma's
- bemiddeling / begeleiding op maat
- voorfinanciering

Voorfinanciering is een essentieel onderdeel van fair trade. Het gebeurt voor zo goed als alle wijn- en koffieaankopen, maar altijd op vraag van de producent. Als de voorafbetaling minder dan twee maanden voor de levering gebeurt, is ze gratis. Als de producenten al meer dan twee maanden vooraf willen betaald worden, vragen we een kleine rente (5 à 6%). Voor leningen verwijzen we door naar specialisten zoals Alterfin. ■

4. Fair trade = respect voor mens en milieu

Respect voor mens

Eerlijke handel koopt alleen van producenten die in menswaardige omstandigheden werken. We verwachten dat arbeidsvoorwaarden zoals loon, overuren, vakantie en ziekteverlof geregeld zijn volgens de (inter)nationale wetgeving. We hebben er niets op tegen als er extra inspanningen gebeuren op het vlak van veiligheid, gezondheid en hygiëne (degelijk sanitair, een kantine, kinderopvang, sociaal fonds voor de werknemers, activiteiten voor het personeel, ...). De werkomstandigheden mogen nooit in strijd zijn met de normen ('conventies') van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO):

- Geen kinderarbeid. Dat wil niet zeggen dat kinderen nooit mogen meewerken - in veel landen en sectoren is dit een vanzelfsprekendheid. Het wil wel zeggen dat kinderwerk nooit ten koste mag gaan van gezondheid, onderwijs en tijd om te spelen.
- Geen gedwongen arbeid (geen fysiek geweld, geen dwang, geen slavenarbeid)
- Geen discriminatie: gelijk loon voor gelijk werk, gelijke behandeling, gelijke arbeidskansen ongeacht ras, klasse, kaste, huidskleur, geslacht, religie, politieke overtuiging en sociale of culturele achtergrond.
- Het recht van werknemers om zich te organiseren (bijvoorbeeld in vakbonden) en actief te participeren aan het beleid van de producentengroep en/of het bedrijf (bijvoorbeeld via het premiecomité dat beslist hoe de fairtradepremie zal worden besteed).

Respect voor milieu

Eerlijke handel heeft aandacht voor duurzame ecologische ontwikkeling. We gaan duurzaam om met natuurlijke hulpbronnen. We gebruiken energiebesparende productiemethodes. We streven naar milieuvriendelijk transport. We kiezen voor een efficiënt en duurzaam beleid op het vlak van verpakking en afvalverwerking. Eerlijke handel heeft maximale aandacht voor biolandbouw ■

5. Fair trade = duurzaam partnerschap

“Wordt fair trade, dan ben je goed voor alle labels”, adviseert een commerciële verwerker uit het Noorden een producentengroep in het Zuiden. Waarmee hij de ‘gouden standaard’ van fair trade bevestigt. Onze partners, die voldoen aan de fairtradevoorwaarden, kunnen moeiteloos alle andere ‘duurzame’ labels, behalve het biolabel, gebruiken.

We bieden producenten een structurele markttoegang en garanderen hen een langetermijnrelatie. Anders gezegd: fair trade staat voor een aankoopgarantie (dus afzet) op lange termijn. Alleen door voor een langere periode met ons in zee te gaan, kunnen producentengroepen hun expertise vergroten, degelijke marktinformatie verkrijgen en zich duurzaam ontwikkelen. Duurzame ontwikkeling kijkt trouwens verder dan het ecologische en heeft ook een economische en sociale dimensie. ■

> Uniek middel

Handel, educatief werk en politieke actie zijn de drie pijlers van Oxfam-Wereldwinkels. Je kunt ze niet los van elkaar zien. Wie een pakje koffie in de wereldwinkel koopt, doet aan rechtvaardige handel, koopt een stuk informatie en geeft een politiek signaal. De bedrijfsleiders en de politici zien een consument en een kiezer die waarde hecht aan de achtergrond van een product. Hoe meer mensen dit signaal geven, hoe minder deze tendens kan genegeerd worden. ‘Winkeltje spelen’ is een uniek middel om educatief en politiek actief te zijn. ■

6. Fair trade = werken aan een groter draagvlak voor fair trade op lokaal, nationaal en mondiaal niveau

Fair trade staat ook voor sensibilisatie, educatie, publiekscampagnes, acties en economische en politieke beleidsbeïnvloeding (lobbywerk). Oxfam-Wereldwinkels is zoveel meer dan een handelsbeweging. We bouwen mee aan een rechtvaardige en democratische wereld. We schudden het publiek wakker over de ongelijke handelsverhoudingen in de wereld. We zetten de politiek en de bedrijfswereid onder druk om maatregelen te nemen in het belang van de achtergestelde producentengroepen, vooral in het Zuiden. We proberen de machtscentra in de politiek en de bedrijfswereid in de richting van een beleid van eerlijke handel te duwen. We brengen een ‘tegenbeweging’ van kritische mensen op gang die kiezen voor solidariteit en respect. We geven steun aan de opbouw van tegenmacht in het Zuiden.

We zijn in staat om druk uit te oefenen, omdat een groeiend aantal mensen achter onze ideeën en voorstellen staat. Dat willen we zichtbaar maken met onze acties: dat wij niet alleen staan met onze visie op eerlijke handel en solidariteit. ■

Foto: Jochem Wijnands

Eerlijke handel =

- een bijdrage aan een menswaardig inkomen voor achtergestelde producenten, vooral in het Zuiden
- zo rechtstreeks mogelijke aankoop met maximale transparantie
- een ontwikkelingsstrategie die kiest voor capaciteitsopbouw
- respect voor mens en milieu
- duurzaam partnerschap
- werken aan een groter draagvlak voor fair trade op lokaal, nationaal en mondiaal niveau ■

Foto: Griet Hendrickx

Oxfam
Wereldwinkels

art. nr.: 8452
ed. oww. dec. 2009 - 212
100% kringlooppapier

verantw. uitgever:
Koen Van Bockstal, Ververijstraat 17, B-9000 Gent.

www.oww.be